

Turkar

Nýtt fólkaslag í Norðuratlantshavi

Longu í 16. öld voru turkisk sjórænarskip farin at gera um seg í Norðuratlantshavi. Tey komu frá teimum so nevndu *sjórænarakjunum* í Norðurlandafrika, serliga frá Algier og har um leiðir. Sum nevnt frammanfyri, sigur Tarnovius tey hava verið við Føroyar á døgum Friðriks II, men aðrar heimildir eru ikki um hetta.

Tann stóri hvøkkurin var í 1627, tá ið turkar gjørdu um seg í Íslandi og tvey ár seinni í Føroyum.

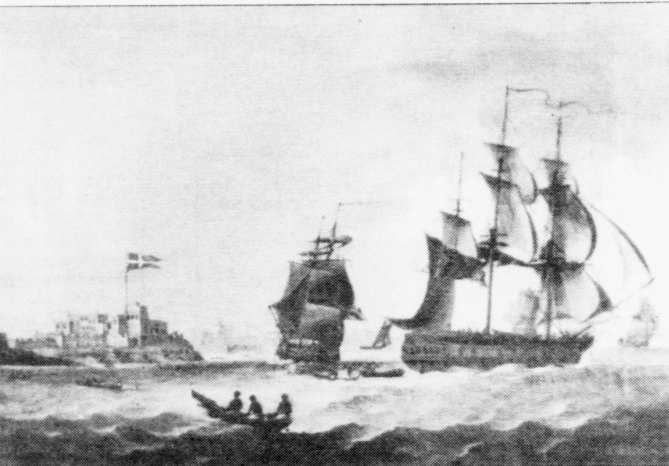
Í 1627 herjaðu fyra turkisk sjórænarskip í Íslandi, á Suðurlandinum, í Vestmannaoyggjunum og á Eysturlandinum. Teir rændu alt, teir fingur hendur á; nógv fólk varð dripið, og um leið 370 íslendingar tóku turkarnir við sær. Av teimum eydnaðist ikki at keypa fleiri enn 37 leysar aftur úr trældóminum — fyri 3.000 kúvirði.

Turkar í Tingbók

Í 1629 hendi tað óhugnaligasta sjórænaraálopið í Føroyum. Í *Tingbókini* hetta ár er skrivað bræv, sum sent er kongi, og sum greiðir frá tilburðinum. Um summarið komu tvey turkisk skip við um leið 500 monnum »af allehaande slags skielmer og parti« inn á Hvalba. Teir tóku ikki bert alt, sum var fyri hiond, av fæ, neytum og bátum, men hartil fleiri enn 30 kvinnur og børn. Seks fólk vórðu dripin. Eins og skrivað varð í brævinum frá 1615, verður sagt, at fólk høvdu ligið úti í haganum í bestu fiskitíð, tí tey torðu ikki heim aftur, og vóru tí ikki fýr fyri at greiða skyldur sínar. Løgtingið væntaði, at hungur og neyð fóru at spyrjast burtúr, og stúrdi fyri, at turkarnir fóru at koma mannsterkir aftur árið eftir, tí teir høvdu hött við at koma aftur við 11 skipum. Meðan skipini lógu á Hvalba, brast ódnarveður á, og annað fór á land og varð vrak. Ein danskur maður, sum var við turkunum, hevði sagt, at teir høvdu ætlað at oyðleggja og brenna alt landið. Føroyingar bóðu tí aftur kong um at fáa byrsur og vápn og ein mann at venja teir, so teir sjálvir kundu gera mótstöðu móti »saadanne ugudelige menneskers vold og overlaster«.

Á Løgtingi, sum kom saman longu tann 21. juni árið eftir, svaraði kongur føroyingum í brævi, sum fútin las upp fyri tingfólkunum. Kongur bað føroyingar av kristiligum kærleika og samkenslu og eftir forimuni royna at fáa tey rændu »af tyrkens tyranni« við at savna loysipening saman. Próstur, prestur, lögmaður, lögretta og almúgvan vildu fegin hjálpa; men vánarnar vóru út av lagi ringar. Veturin fyrirhevið verið so ringur, sum eingin visti um. Fiskaloysi hevði verið av tí ringasta, og armóðin so stór, at nógv fólk var deytt í hungri. Einasta vón um hjálp sigst at vera, at »Gud vil give os sine gaver og velsigne af søen«.

So varð tó ikki. Árið 1630 og nógv eftir tað, vóru neyðarar í Føroyum, so einki leyp av. Loysigjaldið, sum turkarin kravdi, var altíð ógvuliga stórt. Frá ríkisstýrinum hoyrdist einki aftur, og heldur ikki Løgtingið tók málið fram-

aftur. Teir rændu føroyingarnir vórðu tí verandi »udi Barbariet«.

Í *Tingbókini* sæst, at ymsir lutir vórðu bjargaðir frá tí sokna turkaskipinum í Hvalba. Í 1709—1710 nevnr tann kongliga kanningarnevndin tvær turkiskar kanónir á Skansanum.

Høvuðsstaður og landverja

Landfrøðilig stóða, tingland, handil, landsfyririting og at enda skansarnir, sum verja skuldu hesar stovnar, gjørdur Tórshavn til høvuðsstað Føroya.

Tær ringu tíðirnar og höttanin frá fremmandum gjørdi tað náttúrligt at hugsa um, hvussu landið kundi verjast. Eftir turkaránið í 1629 vóru fleiri álop væntandi, og verjan av handlinum í Tinganesi og goymslunum har mátti gerast ein meira átrokandi spurningur. Tá kundi eingin vita, at í veruleikanum gjørdust viðurskiptini frægari í ein mansaldur. Eftir *Norsku Lóg Kristians IV* frá 1604 høvdu bøndur og leigulendingar eftir ávisum reglum skyldu at eiga byrsu, lóður, svørð og øks, og eisini aðrir menn skuldu eiga vápn. Føroyingar kunnu ongan móguleika hava havt at fáa sær hesa útgerð sjálvir; tí bóðu teir bæði í 1615 og 1630 kong um vápn og menn at venja teir at nýta tey. Hesa bøn

tykist kongur at hava gjørt føroyingum, tí á fútaroknskapinum 1633 sæst ein byrsuskjúttari at vera løntur við 20 gyllinum. Hesin maður hevur helst verið sendur til Føroya at læra føroyingar eitt sindur av sjálvverju við skotvápnum. Hetta bendir á, at verjuvilin hevur verið, men ikki ráð at útvega sær neyðuga verjuútgærd. Eitt úrslit av sendiferðini í 1672—1673 var, at føroyingar vóru fritiknir fyri sonevnt *byrsuhald*. Henda skylda kom tó aftur í gildi við *Norsku Lóg Kristians V* í 1688, men hon var fyri føroyingar avtíkin aftur í 1691, eftir at sendinevndin 1690—1691 hevði biðið um hetta. Eftir tað høvdu bert soldátarnir byrsuskyldu.

Skansin á Stangarnesi tykist um 1630 at hava verið um ikki niðurdottin so tó í ringum standi. Undir verandi viðurskiptum mátti Tórshavn fáa hóskaði verju.

Tórshavn

Tórshavn hevði eisini á annan hátt eina serstöðu. Upprunaliga hevur helst eingin jørð ligið til staðin. Jørðin — frá Tinganesi og niðaneftir — hevur ligið til Kirkjubø og harvið í kristnari tíð til biskupssetrið har. Sjálv Tórshavnar bygd ella býur rakk í gamlari tíð ikki

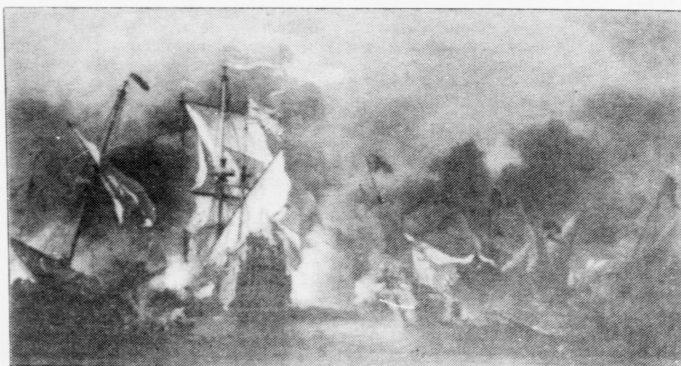

Vit prenta í dag seinna partin av áhugaverdu frásøgnini hjá Hans Jacob Debes, professara dr. phil. um samband føroyinga við útlendingar í 1600- og 1700-árunum. Greinin í dag snýr seg serliga um "turka-álopið" í 1626.

Danir vóru tíðliga og nógv við í millumlandahandlinum og trælahandlinum um Atlantshavið. Teir høvdu skansar og trælahópingarstöðir á afrikonsku vesturstrondini. Á myndini er træla-skipið »Frederiksborg« út fyri Gullstrondini.

longur enn til Bringsnagøtu og haðan eystur um ána og niðan móti Ryggi. Tá ið Jarðarbøkurnar taka við í 1584, vóru trý festi skrásett til Havnina: eystara og vestara *Húsagarðsfesti* hvørt 4 merkur, og 2 merkur í *Sandagerði*. Eftir navninum at døma, kundi líkt verið til, at Húsagarðsfestini áður høvdu ligið saman, og at bæði tey og Sandagerðisfestið munnu eftir siðaskiftið vera farin frá Kirkjubø sum kongsjørð, tá ið kirkjueiðin fór undir kong. Hesir garðar hava ligið uttan fyri sjálva ta gomlu Havnina.

Havnarmenn áttu sostatt onga jørð, og kundu tí ikki lata skatt av jørð ella tí, sum jørðin gav. Í staðin skuldu teir rinda ein sonevnt *húsmansskatt*, sum var 5 skinn. Eftir fútaroknskapinum fyri ár 1600 vóru 14 skattaborgarar í Havn. Árið eftir vóru bert sjei, og frágreiðingin er helst, at ein hervilig farsótt, sum gekk í Noregi júst um tað mundið, hevur breitt seg til Føroya. Í 1613 var skattaborgaratalið komið upp á 18 og var liggjandi harum enn í 1650. Men við tað, at ikki er heilt vist, hvussu hesin skattur varð álíknaður, og heldur einki er upplýst um, hvussu nógv fólk vóru í hvørjum húsi, kann bert ógvuliga leysliga metast um fólkatalið í Havn um hesa tíðina. Havnarmenn sluppu at skera torv og grava flag í Húsahaga, men máttu lata serligt gjald fyri henda rætt. Hjá hesum fólkum, sum onga jørð átti, var útróðurin álítið; men tá ið hann sveik, stóð illa til. Tað var vanligt, at havnarfólk fóru um landið at biðja sær ull at virka til pør vetrarmánaðirnar.

Visandi til aðrar tekningar í hesi grein (franskar) kann visast hesin enski málningur í The National Maritime Museum, Greenwich (»Aaction with Corsairs«) millum ensk herskip og »korsarar«. Nógv sæst ikki til turkaskipini, men meira til tey ensku herskipini, sum víkingaskipini ikki kundu klára seg imóti.